

УДК 338

DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/20232-5-7>**Шитікова Л.В.**

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1587-8209>,

Головатенко С.С.

аспірант кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Головатенко О.С.

аспірант кафедри менеджменту,
Національний університет «Запорізька політехніка»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Індикатором результативного управління і регулювання економічними процесами виступає ефективне використання економічних ресурсів для найбільшого задоволення потреб суспільства. Для розвитку суспільства завжди мало велике значення управління виробництвом. Але зараз в зв'язку з кризисним становищем, в якому опинилась Україна, його роль особливо зростає. Важливою складовою системи управління є механізм управління, за допомогою якого здійснюються своєчасні зміни елементів системи ресурсовикористання, пристосовуючи всі сторони виробничої діяльності до мінливої сучасної ситуації для досягнення цілей підприємства. Використовуючи специфіку системного підходу, можливе дослідження закономірностей, методів та прийомів формування складного об'єкта, яким є механізм управління економічними ресурсами підприємства, та його певних складових. Поняття «механізм управління» є достатньо актуальним в сучасних умовах господарювання, активно досліджуваним, хоча відносно новим і не широко розповсюдженим. Механізм управління економічними ресурсами підприємства розглядається як складна система певних складових, утворення і вивчення якої можливо за допомогою спеціального наукового пізнання, яким є системний підхід.

Ключові слова: результативне управління, економічні ресурси, системний підхід, синергетичний ефект, механізм управління ресурсами.

Shytikova Larisa, Golovatenko Sergiy, Golovatenko Oleksiy
"Zaporizhzhia Polytechnic" National university

SEPARATE ASPECTS OF THE SYSTEM APPROACH TO THE FORMATION OF THE MECHANISM FOR MANAGING THE ECONOMIC RESOURCES OF THE ENTERPRISE

An indicator of effective management and regulation of economic processes is the effective use of economic resources for the greatest satisfaction of society's needs. Production management has always been of great importance for the development of society. But now, in connection with the crisis situation in which Ukraine found itself, its role has especially increased. It is proposed to use methods and approaches proven by business practice, one of which is a systematic approach. He emphasizes that the organization is a set of interdependent elements, such as people, structure, tasks, technology, which are aimed at achieving various goals in the conditions of a changing external environment. Using the specificity of the system approach, it is possible to study the patterns, methods and techniques of the formation of a complex object, which is a mechanism for managing the economic resources of the enterprise, and its individual components. An important component of the management system is the management mechanism, with the help of which timely changes are made to the elements of the resource utilization system, adapting all aspects of production activity to the changing modern situation in order to achieve the goals of the organization. The concept of "management mechanism" is quite relevant in modern economic conditions, it is actively researched, although it is relatively new and little used. The mechanism of managing economic resources of the enterprise is considered as a complex system of certain components, the formation and research of which is possible with the help of special scientific knowledge, which is a systemic approach. The formation of the mechanism for managing the economic resources of the enterprise is an important stage in the use of a systematic approach to the effective management of resource potential. This approach significantly increases the quality of developments and reduces losses, as well as allows each typical category to be divided into unique actions that are characteristic of a specific enterprise. The article presents the factors of the formation of the resource management mechanism of the enterprise, which at a certain time period are of primary importance, they include: constant improvement of organizational structures, well-established processes of using the latest technologies, the formation of a single enterprise-wide innovation system, constant systematic analysis of the efficiency of the use of economic resources, accounting and the introduction of new international approaches, criteria and indicators of sustainable development, analytical research of the functioning of the enterprise, etc., which are of primary importance at a certain time period, these include: constant improvement of organizational structures, well-established processes of using the latest technologies, the formation of a single general economic innovation system, constant systematic analysis of the effectiveness of the use of economic resources, accounting and implementation of new international approaches, criteria and indicators of sustainable development, analytical research operation of the enterprise and others.

Keywords: effective management, economic resources, system approach, synergistic effect, resource management mechanism.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток ринкових відносин вимагає від вітчизняних підприємств необхідності зміни стереотипів господарювання.

Політика управління висловлює як загальні, так і окремі аспекти філософії підприємства. Можна стверджувати про певний синтез на базі технології управління традиційних (безумовно, модернізованих) і сучасних підходів. Існуючі підходи до управління не можуть бути панацеєю від всіх проблем, з якими стикаються управлінці. І хоча ці підходи втілюють в собі суттєві переваги, вони мають певні вади. Тому пропонується використання перевірених практикою методів і підходів, одним з яких є системний підхід. Він підкреслює, що організація – це сукупність взаємозалежних елементів, таких як люди, структура, завдання, технологія, які орієнтовані на досягнення різних цілей в умовах мінливого зовнішнього середовища [1, с. 65].

Управління завжди мало велике значення для розвитку суспільства, але зараз його роль особливо зросла в умовах, які характерні як для України, так і для всього світового господарства, оскільки найважливішим завданням стає забезпечення сталого економічного та соціального розвитку підприємств. Вирішення цього завдання в сучасних умовах є науковою проблемою, розв'язання якої потребує удосконалення науково-теоретичного й методичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень. На даний час науковці особливу увагу приділяють формуванню сучасної системи управління, важливою складовою якої є механізм управління процесом підвищення ефективності ресурсовикористання. Дослідженням тенденцій і проблем цього питання займаються багато сучасних учених. Істотний внесок у розробку теорії і методології управління таких, як А. Гершун, С. Духонін, І. Єгерев, Д. Ісаєв, Р. Каплан, Т. Колер, Т. Коупленд, В. Мейер Маршал, Дж. Мурін, Е. Нілі, Д. Нортон, Н.-Г. Ольве, Р. Петухов та ін. Така зацікавленість пов'язана насамперед із необхідністю переосмислення процесу функціонування українських підприємств у нових умовах. Слід відзначити, що методичних і практичних розробок, присвячених управлінню діяльністю вітчизняного підприємства, зокрема через ефективне ресурсовикористання у сучасних умовах недостатньо. Серед вітчизняних учених-економістів варто відзначити наукові праці О. І. Амоші, Є. А. Бельтюкова, А. І. Бутенка, В. М. Геєця, А. П. Гречан, М.О. Кизима, А. І. Ковальова, А. В. Куценко, В. П. Мартиненко, Є. В. Мниха, С. Ф. Покропівного, Н. С. Поповенко, О. С. Редькіна, К. І. Редченка, І. Б. Тадики, О. М. Тищенко, М. Г. Чумаченка, Л. І. Федулової та інших.

Але, незважаючи на важливість наукових досліджень, окремі аспекти зазначеного наукового напрямку вимагають подальшого теоретичного та практичного вивчення, зокрема в контексті системного підходу.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування важливості системного підходу до ефективного управління ресурсним потенціалом підприємства на сучасному етапі його розвитку через формування механізму управління з метою підвищення інноваційної привабливості та прибутковості.

Виклад основного матеріалу. В умовах постійних економічних змін підприємствам слід звертати значну увагу на розширення та поглиблення досліджень в

галузі управління ресурсним потенціалом. Ефективне управління ресурсним потенціалом підприємств повинно являти собою гнучку систему, що буде змінюватись, пристосовуватись до ринкових умов, при цьому забезпечуючи максимальну інвестиційну привабливість та загальний розвиток підприємства [2; 7, с. 5–8]. Тільки застосування комплексних економічних методів може дати сьогодні той необхідний економічний ефект і вивести підприємство на новий рівень розвитку [3, с. 71]. Має велике значення вивчення в динаміці різноманіття різнотипних внутрішніх і зовнішніх зв'язків багатоконпонентної системи управління ресурсами підприємства, при цьому передбачається об'єднання основних понять, компонентів у єдине ціле, що дає змогу виявити сутність цілісності системи. В той же час особлива увага в системних дослідженнях звертається на необхідність розчленовування багатоконпонентних об'єктів, що вивчаються, на основі принципу найбільшої важливості зв'язків для системи при різноманітті їхніх типів у кожній конкретній складовій. Для виконання цього одного з основних завдань дослідження системного об'єкта активно використовується ранжування.

Формування механізму управління економічними ресурсами підприємства є важливим етапом використання системного підходу ефективного управління ресурсним потенціалом. Такий підхід суттєво підвищує якість розробок і знижує втрати, а також дозволяє кожну типову категорію розділити на унікальні дії, які властиві конкретному підприємству. Формування механізму управління економічними ресурсами базується на аналізі джерел проблем підприємства і причинно-наслідкових зв'язків. Окремо узяті дії при необхідності далі деталізуються. Інтеграція всіх функціональних підрозділів, ретельний аналіз всіх напрямків та готовність безперервно змінюватися дозволить добитися суттєвих результатів при використанні зазначеного системного підходу.

Вочевидь, що взаємозв'язок різних факторів зовнішнього середовища, як вважає відомий фахівець в галузі управління П. Друкер, повинен перетворити оточення сучасних організацій в середовище, яке бурхливо змінюється. «Управляти змінами не можна. Але їх можна випереджати ... Для періоду потрясінь, який ми зараз переживаємо, зміни – це норма» [4, с. 103].

Механізм управління ресурсами підприємств має бути динамічним, реагувати на технологічні та структурні зрушення виробництва [5, с. 207]; а його використання, як зазначають Г. В. Осовська і О. В. Крушельницька, повинно постійно вдосконалюватись і розвиватись відповідно до нових суспільних умов, бути приведеним у відповідність до вимог розвитку продуктивних сил [5, с. 19–20]. В разі необхідності це обумовлює внесення коректив в окремі елементи сформованого механізму управління економічними ресурсами.

Елементи механізму характеризуються мінливістю, можуть бути різними в різний час, на різних територіях. У той же час є чинники, які на певному часовому відрізку мають першорядне значення, до них відносяться: постійне вдосконалення організаційних структур, добре налагоджені процеси використання новітніх технологій, формування єдиної загальногосподарської інноваційної системи, постійний системний аналіз ефективності використання економічних ресурсів, облік і впровадження нових міжнародних підходів,

критеріїв та індикаторів сталого розвитку, аналітичне дослідження функціонування підприємства та інші. Всі перераховані фактори, як показує аналіз, мають пряме відношення до ефективного використання економічних ресурсів підприємств. На рис. 1 представлені основні чинники, які найбільш повно відображають процес формування механізму управління на підприємствах. Сукупність чинників повинна розглядатися як причина, рушійна сила формування механізму управління [6, с. 101].

Сучасний етап розвитку українських підприємств характеризується негативним впливом значної кількості чинників, серед яких в першу чергу активні військові дії, а також інфляційні процеси, посилення конкуренції, низький рівень інноваційної активності та багато інших.

На результативну діяльність підприємств впливає безліч факторів, серед яких присутні не тільки фактори зовнішнього середовища.

Внаслідок дії цих чинників виникають ситуації, які призводять до значних фінансових втрат, збитків та дисбалансів підприємства. Тому в сучасних умовах особливе значення повинно приділятися впровадженню стратегічних підходів до управління підприємством, найбільш важливим напрямком якого є розробка дієвого механізму управління.

При формуванні механізму, а також проведення антикризових заходів по управлінню підприємством необхідно враховувати деякі обмеження. Хоча в першу чергу підприємства звертають увагу на фінансові обмеження,

існують соціальні, природні та ін., які не можливо обійти в сучасних умовах господарювання [6, с. 84].

Створений механізм управління буде тим ефективнішим, чим більш результативним будуть його елементи, які в сукупності дають ступень досягнення встановлених цілей або наближення до них. Відсутність ефективного механізму управління негативно впливає на діяльність: підприємство не може протистояти постійним змінам в умовах господарювання та забезпечити відповідний рівень економічної стійкості. Визначення основних складових механізму управління відноситься до числа найважливіших і актуальних на сьогодні проблем, в іншому випадку недостатня увага цьому питанню може призвести до руйнування стратегічного потенціалу підприємства, втрати конкурентоспроможності, тощо.

За умовами, якщо на підприємстві розвинена система адаптації до зовнішнього і внутрішнього середовищ, то технологія управління ресурсосбереженням дає синергетичний ефект. Зокрема, під синергетичним ефектом будемо розуміти груповий ефект системи управління, який маємо в груповому результаті, що переважає суму індивідуальних результатів окремих елементів системи.

Висновки. Розглянутий системний підхід, що використовується при формуванні механізму управління економічними ресурсами підприємства, дозволяє досягти високої результативності за рахунок реалізації послідовних дій, які здійснюються під час управління.

Рис. 1. Основні чинники процесу формування механізму управління ресурсами підприємства

Джерело: розробка авторів з урахуванням [8]

Для забезпечення якості і конкурентоспроможності продукції, розширення ринкових можливостей, отримання додаткового доходу необхідно компетентно управляти підприємством, використовуючи новітні наукові розробки та практичний узагальнений досвід вітчизняних та зарубіжних підприємств, створювати такий механізм управління, який буде найефективнішим на конкретному підприємстві. Кожне підприємство повинно розробити особливі методи, процедури, програми управління процесами, які пов'язані з ресурсами, які використовуються на підприємстві. Тому побудова ефективного і динамічно функціонуючого механізму управління персоналом є проблемою вкрай актуальною і робота по його подальшому удосконаленню повинна здійснюватися постійно.

Для досягнення поставлених завдань з результативного управління процесом ресурсовикористання, роз-

витку промислового сектору пропонуються наступне: постійне дослідження закономірностей, методів та прийомів формування та удосконалення механізму управління в складі системи управління; адаптація до постійних технологічних та структурних зрушень; активне використання новітніх підходів, методів, прийомів менеджменту; використання практичного управлінського досвіду провідних підприємств; подальша механізація та автоматизація робіт; підвищення наукоємності виробництва; вдосконалення підготовки та перепідготовки кадрів; зміна характеру праці; поліпшення соціальних умов.

Подальші дослідження будуть спрямовані у напрямі поглиблення системного підходу та розширення меж його використання, це особливо важливо при визначенні економічної доцільності вибору тих чи інших економічних ресурсів, а також інноваційних проєктів та формуванні портфеля заказів підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: пер.с англ. Москва : «Дело», 1992. 702 с.
2. Мартиненко В.П., Сільченко А.Р. Системний підхід як один із методів ефективного управління ресурсним потенціалом підприємства ефективна економіка. Дніпровський державний аграрно-економічний університет, ТОВ ДКС Центр 2016, № 1.
3. Шитікова Л.В., Войтенко С.В. Theoretical and methodological aspects of effective technical maintenance and repair of production assets in order to reduce costs and increase enterprise potential. (Теоретико-методичні аспекти організації ефективного технічного обслуговування та ремонтів виробничих активів з метою зниження витрат та підвищення потенціалу підприємства). Економічний вісник Державного вищого навчального закладу "Український державний хіміко-технологічний університет". Дніпро. 2019. С. 130–135.
4. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: пер.с англ. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2003. 272 с.
5. Осовська Г.В. Крушельницька О. В. Управління трудовими ресурсами: навч. посібник. Київ : Кондор, 2003. 224 с.
6. Шандова Н.В. Узагальнююча оцінка рівня стабільності розвитку підприємств промислового комплексу. *Вестник ХНТУ*. 2010. № 1(34). С. 83–86.
7. Гуткевич С.О. Дослідження факторів інвестування. *Актуальні питання економіки: теорія і практика*. Вип. 1 Видавництво Європейського університету, 2007. С. 5–8.
8. Бородин А.И. Особенности оценки потенциала управляющей системы. *Вестн. Мурман. техн. ун-та*. 2003. № 2. Т. 6 С. 200–206.

REFERENCES

1. Meskon M. Kh., Albert M., Khedoury F. (1992) *Osnovy menedzhmenta* [Fundamentals of Management]. Moscow: «Delo». [in Russian]
2. Martynenko V.P., Silchenko A.R. (2016) *Systemnyi pidkhid yak odyin iz metodiv efektyvnoho upravlinnia resursnym potentsialom pidpriemstva efektyvna ekonomika* [The system approach as one of the methods of effective management of the resource potential of the enterprise is an efficient economy]. Dniprovskiy derzhavnyi ahrarno-ekonomichnyi universytet, TOV `DKS Tsentr, № 1. [in Ukraine]
3. Shytikova L.V., Voitenko S.V. (2019) *Theoretical and methodological aspects of effective technical maintenance and repair of production assets in order to reduce costs and increase enterprise potential*. *Ekonomichnyi visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchalnoho zakladu "Ukrainskyi derzhavnyi khimiko-tekhnolohichniy universytet"*. [in Ukraine]
4. Druker Pyter F. (2003) *Zadachy menedzhmenta v XXI veke* [Management challenges in the 21st century]. Moscow: Yzdatelskiy dom «Viliams». [in Ukraine]
5. Osovskaya H.V., Krushelnitskaya O.V. (2003) *Upravlinnia trudovymy resursamy: navch. posibnyk* [Human resources management]. Kyiv, Kondor. [in Ukraine]
6. Shandova N.V. (2010) *Uzahalniuiuucha otsinka rivnia stabilnosti rozvytku pidpriemstv promyslovoho kompleksu* [General assessment of the level of stability of the development of enterprises of the industrial complex]. *Vestnyk KhNTU*. № 1(34). [in Ukraine]
7. Hutkevych S.O. (2007). *Doslidzhennia faktoriv investuvannia* [Investing factors research]. *Aktual'ni pytannia ekonomiky: teoriia i praktyka*, vol. 1, pp. 5–8. [in Ukraine]
8. Borodyn A.I. (2003) *Osobennosti otsenky potentsyala upravliaiushchei systemy* [Features of assessing the potential of the control system]. *Vestn. Murman. tekhn. un-ta*. № 2, T. 6, pp. 200–206. [in Russian]